

3(15) травня – 129 років з дня народження Михайла Опанасовича Булгакова

Михайло Опанасович Булгаков народився 3(15) травня 1891 року в Києві у родині богослова Опанаса Булгакова, викладача Київської духовної академії, та домогосподарки Варвари Булгакової (у дівочтві – Покровської). Михайлом майбутнього письменника назвали на честь покровителя Києва та усієї України, архістратига Михаїла.

Булгакови були сім'єю провінційної інтелігенції. Михайло був старшим із сімох дітей. Мати прищепила сину любов до музики та літератури.

Своє перше оповідання майбутній письменник написав в сім років. З дитинства Булгаков мав чудову пам'ять та багато читав. У вісім років прочитав роман

В. Гюго “Собор Паризької Богоматері”.

1900 року 9-річного Михайла було прийнято у підготовчий клас Другої Київської гімназії, а через рік – до першого класу другого відділення Олександрівської класичної гімназії. У п'ятому класі написав фейлетон “День головного лікаря”. Також писав епіграми, сатиричні вірші.

У 1907 році помер батько, але молодий Булгаков зміг отримати гарну освіту. Він закінчив гімназію, в якій іноді викладали університетські педагоги і рівень викладання був доволі високий. На останньому курсі доводилося підробляти на залізниці.

1909 року Михайло Булгаков вступив на медичний факультет Київського імператорського університету Святого Володимира. На вибір професії лікаря вплинуло те, що більшість родичів займалися медициною.

У 1911 році обвінчався з дочкою голови Саратовської казенної палати дворянкою у багатьох поколіннях Тетяною Лаппа. Жили молодята дуже скромно. Але оскільки на той час Київ був одним з театральних центрів країни, то Булгакови, як і інші кияни, ходили на театральні прем'єри, на концерти. Булгаков колекціонував театральні квитки з усіх вистав, які колись відвідав.

У 1916 році Михайло Булгаков отримав ступінь лікаря з відзнакою. Йшла Перша світова війна і Булгаков був майже постійно зайнятий роботою хірурга.

З 1917 року Михайло почав регулярно приймати морфій: спочатку для лікування, а далі це стало згубною звичкою. Тоді ж Булгаков розпочав роботу над циклом автобіографічних оповідань про медичну практику у Никольській лікарні. Повернувшись до Києва, за допомогою вітчима зміг позбутися згубної залежності

від морфіну та розпочав практику лікаря. В цей час влада в місті раз-по-раз змінювалася і послуги Булгакова-лікаря використовували різні війська.

Наприкінці 1919 року сім'я Булгакових переїхала до Владикавказу, де Михайло розпочав роботу у військовому шпиталі, а згодом назавжди припинив медичну діяльність і почав працювати у деяких місцевих газетах.

У 1921 році Булгаков переїжджає до Москви, де активно займається літературною діяльністю, бере участь у засіданнях літературних гуртків. Перша надрукована книга – повість “Похождения Чичикова”, написана у сатиричній манері.

1924 року Михайло розлучився з першою дружиною, а вже за рік одружився з Любою Білозерською, яка походила із старовинного князівського роду. Люба захоплювалася літературою та повністю розуміла Михайла Опанасовича як творця.

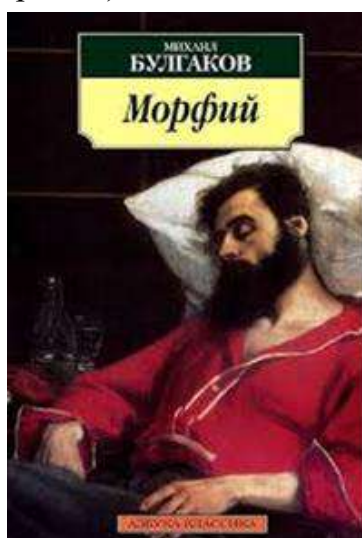
У 1924-1928 роках Булгаков пише найвідоміші свої твори – “Дияволада”, “Собаче серце”, “Рокові яйця”, “Біла гвардія”, п'єса “Дні Турбіних”.

У 1925 році вийшов перший великий твір письменника – роман “Біла гвардія”. В ньому описується життєва драма родини Турбіних, киян з інтелігенції, під час падіння гетьманату Скоропадського та захоплення Києва військами Директорії. Письменник був учасником київських подій та використовував особистий досвід.

Головний герой Олексій Турбін – вірний обов'язку, намагається приєднатися до своєї частини (не знаючи, що вона розпущена), вступає в бій з петлюрівцями, отримує поранення і волею випадку знаходить кохання жінки, яка рятує його від переслідування ворогів.

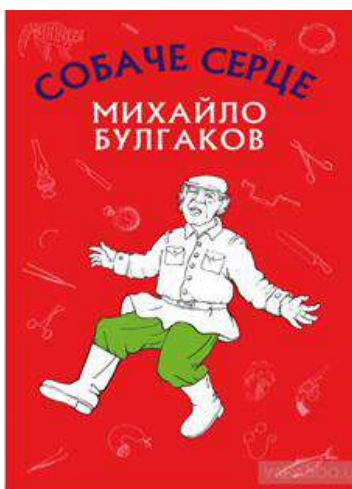
Соціальний катаклізм оголює характери – хтось біжить, хтось віддає перевагу смерті в бою. Народ загалом приймає нову владу і після її приходу демонструє ворожість до “білих” офіцерів. Булгаков показує прихильність народу до своєї української влади та жагу до незалежності. У 1926 році вистава “Дні Турбіних” (оригінальну назву “Біла гвардія” довелося змінити з ідеологічних причин) вийшла за вказівкою Сталіна. Але деякі моменти в п'єсі довелося змінити.

Про свою лікарську діяльність Михайло Булгаков розповів у збірці оповідань “Записки юного лікаря”. Ця збірка і сьогодні популярна та дуже цікава. Особливо виділяється оповідання “Морфій”. Прототипом Ганни Кирилівни була перша дружина автора Тетяна Лаппа.

Молодого лікаря Бомгарда призначили завідувачим дитячого відділення міської лікарні. Одного разу до лікарні привезли його товариша Полякова, що застрелив себе з браунінгу. Пацієнт помер, але встиг передати свій щоденник. Нещасне кохання. Хвороба. Щоб угамувати гострий біль у животі ввели морфій. Біль від втраченого кохання також зник. Щоб забутися – почав використовувати морфій, та не зміг зупинитися і покінчив життя самогубством.

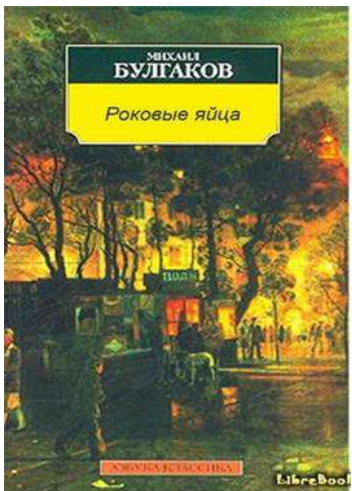
Бомгард вирішив опублікувати цей щоденник, вважаючи, що ця історія може бути корисна та повчальна. “Щастя – як здоров’я: коли воно є, його не помічаєш. Але коли пройдуть роки, – як згадуєш про щастя, о, як згадуєш!”

З медициною пов’язана й одна з найвідоміших книг Михайла Опанасовича Булгакова – “Собаче серце”.

Це фантастичний твір, де автор робить акцент на неприпустимості втручання в природу: якими б благородними не були спроби зробити з тварини людину, результат – негативний. Також у повісті показаний зворотній бік післяреволюційного часу з його розрухою, неприборканістю та липовими ідеями. На думку Булгакова, революція – кривавий терор, насилля над особистістю, і з цього не може бути нічого доброго. Її наслідки – глобальна трагедія людства.

Професор Пилип Пилипович Преображенський вирішив провести експеримент з перетворення собаки у людину, який, всупереч сумнівам, пройшов успішно. Але радість професора та його помічника доктора Борменталья дуже швидко змінилася розчаруванням. Перетворившись з Шарика у Шарикова, пес почав вести себе нахабно. Після величезної кількості неприємностей, які приніс Шариков, проводять операцію по поверненню дебошира в собаку. Основна думка повісті: неосвічений “народ” типу “Шарикових” не можна допускати до влади, такий експеримент обернеться катастрофою для суспільства та історії.

Великою популярністю серед читачів зараз користується сатирико-фантастична повість “Фатальні яйця” (“Роковые яйца”), вперше опублікована у 1925 році.

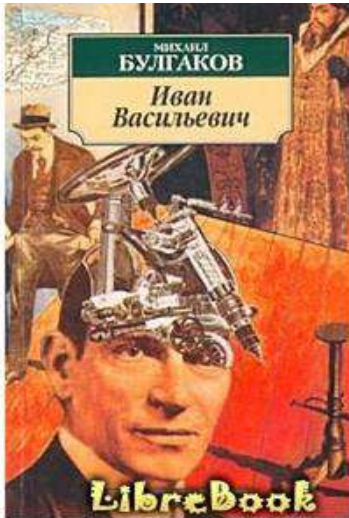
Геніальний зоолог професор Персіков випадково виявляє дивовижний феномен стимуляції ембріонів світлом червоної частини спектру. Зародки в ікринках починають швидко розвиватися та швидко розмножуватися, досягають набагато більших розмірів, ніж звичайні організми, однак стають більш агресивними.

У цей час по всій країні прокочується куряча епідемія, і людина на прізвище Рокк вирішує використати відкриття Персікова для відновлення поголів’я курей. Рокк замовляє за кордоном курячі яйця, а Персіков для своїх експериментів – зміїні, крокодилячі і страусові. Ящики з яйцями переплутали. Рокк опромінює яйця і до вечора з них вилуплюються анаконди, крокодили і страуси жахливих розмірів, убиваючи всіх навкруги.

Країну охоплює паніка, люди божеволіють, вриваються в інститут, де працює професор, і убивають його. Країну рятує раптовий для серпня 18-градусний мороз, який знищує рептилій. Певний час ще тривають епідемії серед людей, але небезпека минула. Ця повість застерігає людство бути обережною в експериментах та інших авантюрах.

Через гостру критику революції в своїх творах Михайла Опанасовича допитували в ГПУ та заборонили друкувати і грати в театрах п’єси. Повість “Собаче серце” вперше надрукована тільки у 1987, а “Життя пана де Мольєра” та “Театральний роман” – у 1965 році.

1930 року Булгаков особисто написав листа Й. Сталіну з проханням дозволити йому виїхати з СРСР або дати можливість заробляти на життя. Після цього письменник зміг отримати роботу режисера-асистента в МХАТ. Але книги за життя Булгакова більше не друкувалися. Булгаков ставить гоголівські “Мертві душі” та діккенсовський “Піквікський клуб”, але його авторські п’єси “Олександр Пушкін”, “Іван Васильович” та інші за життя драматурга так і не вийшли.

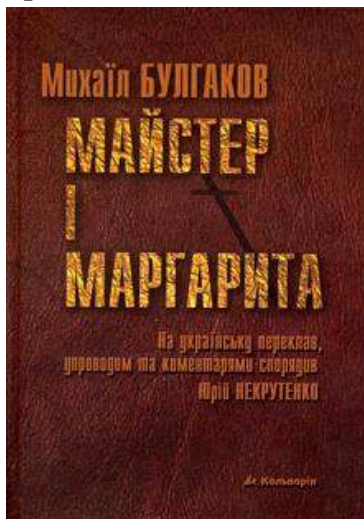

У 1934 році Михайло Булгаков написав п’єсу-комедію “Іван Васильович” про те, як московський винахідник Микола Іванович Тимофіїв створює машину часу та переміщає у 30-ті роки ХХ ст. царя Івана Грозного. В минуле потрапляє управдом Бунша-Корецький, схожий на грізного володаря усієї Русі, та злодюжка Жорж Милославський. Оскільки схожість між персонажем Івана Васильовича та особою Йосифа Сталіна було очевидним, при житті автора п’єса так і не була опублікована.

У 1936 році вийшла вистава “Кабала святош”, поставлена по п’єсі М. Булгакова “Мольєр”, яка стала єдиним виключенням із заборони його п’єс. Вистава мала шалений успіх, але через сім показів теж була заборонена. Після цього Михайло Опанасович

звільняється з театру і далі заробляє на життя перекладами.

У 1931 році Булгаков розлучається з Л. Білозерською, і у 1932 році одружується з Оленою Шиловською, з якою був знайомий уже декілька років. Олена Сергіївна стала останньою дружиною письменника, з якою він прожив до останніх днів. Вона приклала титанічні зусилля, щоб твори Булгакова були надруковані. Їй присвячений найголовніший твір письменника, над яким він працював більше десяти років до останнього подиху – “Майстер і Маргарита”.

Роман найбільш важливий у біографії письменника. При житті не був надрукований і вперше вийшов тільки у 1967 році. Багато разів автор змінював сюжет, прибираючи одних персонажів та додаючи інших. В першій версії не було ні Майстра, ні його коханої. Прообразами героїв ставали літературні персонажі інших авторів, друзі та опоненти самого письменника. Головного героя Михайло Булгаков в основному писав із себе, крім зовнішності. Любовна лінія героя та його коханої співпадає з історією відносин Булгакова та Олени Шиловської, яка на той час була у шлюбі. Як і героїня роману, Олена довго не могла залишити чоловіка, який її дуже кохав. Навіть давала слово не зустрічатись більше з Михайлом. Два роки вона тримала

слово, але випадкова зустріч на вулиці все змінила. В той же день Олена Шиловська попросила чоловіка про розлучення.

Літературним прообразом головної героїні роману також стала героїня з драми Гете “Фауст”. Щирість та самовіддане кохання Гретхен допомогли Фаусту уникнути пекла. Дякуючи такому ж кохання Маргарити, Майстер “заслужив спокій”. Крім того, Булгаков наділив свою героїню рисами історичної особи – французької королеви Маргарити Наварської, яка була надзвичайно освіченою для

свого часу: знала латину та грецьку мову, стала одною з перших письменниць у Франції.

Прообразом Берліозу став Дем'ян Бідний – радянський поет, автор багатьох антирелігійних віршів.

У знаменитого помічника Воланда – kota Бегемота існував реальний прототип. Михайло Булгаков мав дуже розумного пса Бегемота.

У романі представлено чергування двох сюжетних ліній, що розвиваються паралельно одна одній. Дія першої відбувається в Москві тридцятих років ХХ ст., друга є викладом Євангелія, а саме – тих його частин, що стосуються суду над Ісусом Христом і його страти. Роман зображує питання творчої людини до себе та до життя, спробу розібратися в цілях та сенсі життя. Об'єднує всі частини роману віра в закон справедливості, чесного суду, неминучість відплати злу.

Сам Булгаков був упевнений, що роман “Майстер і Маргарита” ніколи не буде опублікований за радянської влади. Диктування роману дружині було чимось на зразок спроби зв'язатися з далекими нащадками. Але письменник помилявся – хоч і з тридцятирічною затримкою, роман був опублікований, що викликало ефект бомби, яка вибухнула серед радянської інтелігенції.

Цікаво, що не тільки в творах, але й у особистому житті М. Булгакова присутня містика. Кожна з трьох його дружин мала три офіційних шлюби. Причому для першої дружини, Тетяни – Михайло був першим чоловіком, для другої дружини, Любові – другим, а для третьої, Олени – третім.

З 1939 року Михайло Опанасович Булгаков сильно хворів і 10 березня 1940 року помер і був похований на Новодівочому кладовищі у Москві.

Ще більше інформації про видатного письменника можна знайти у фондах Полтавської бібліотеки для юнацтва ім. Олеса Гончара:

Барков А. Н. Роман Михаила Булгакова "Мастер и Маргарита" : альтернативное чтение / А. Н. Барков. – Х. : Фолио, 2006. – 350 с.

Булгакова Е. С. Дневник Елены Булгаковой / Е. С. Булгакова. – М. : Книжная палата, 1990. – 400 с.

Вулис А. З. Роман М. Булгакова "Мастер и Маргарита" / А. З. Вулис. – М. : Художественная литература, 1991. – 222 с. – (Массовая историко-лит. б-ка)

Кобзар О. Жінка-відьма у творах М. Гоголя та М. Булгакова / О. Кобзар // Слов'янський збірник. – Полтава, 2007. – С. 262-268 (Вип. 6)

Кобзарь Е. Драматургия Михаила Булгакова: диалог текстов и культур / Е. Кобзарь. – Полтава : АСМІ, 2005. – 176 с.

Майстер на всі часи : [до 125-річчя від дня народження М. О. Булгакова] // Календар знаменних і пам'ятних дат. – К., 2016. – № 2. – С. 71-83

Михаил Афанасьевич Булгаков // Васильева Е. К., Пернатъев Ю. С. 100 знаменитых писателей. - Харьков, 2001. – С. 81-86

Николенко О. Н. От утопии к антиутопии: о творчестве А. Платонова и М. Булгакова / О. Н. Николенко. – Полтава : [б. и.], 1994. – 209 с.

Стронгин В. Л. Михаил Булгаков: три женщины Мастера / В. Л. Стронгин. – М. : АСТ, [2014]. – 512 с.

Яновская Л. Записки о Михаиле Булгакове / Л. Яновская. – М. : Текст, 2007. – 416 с.